Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (fjärde avdelningen)

den 5 juni 2014*

”Konventionen om tillämpning av Schengenavtalet — Artikel 54 — Principen ne bis in idem — Tillämpningsområde — Beslut att åtal inte ska väckas på grund av att brott inte kan styrkas, vilket meddelas av en domstol i en avtalsslutande stat — Möjlighet att återuppta förundersökningen om nya omständigheter eller ny bevisning framkommer — Begreppet person beträffande vilken ’fråga om ansvar prövats genom lagakraftägande dom’ — Åtal mot samma person i en annan avtalsslutande stat för samma gärning — Omständighet som medför att åtal inte längre kan väckas samt tillämpning av principen ne bis in idem”

I mål C-398/12,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 35 EU, framställd av Tribunale di Fermo (Italien) genom beslut av den 11 juli 2012, som inkom till domstolen den 29 augusti 2012, i brottmålet mot

M,

meddelar

DOMSTOLEN (fjärde avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden L. Bay Larsen (referent), domstolens vice ordförande K. Lenaerts, tillika tillförordnad domare på fjärde avdelningen, samt domarna M. Safjan, J. Malenovský och A. Prechal,

generaladvokat: E. Sharpston,

justitiesekreterare: handläggaren A. Impellizzeri,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 12 september 2013,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— Q och R, genom C. Taormina och L.V. Mascioli, avvocati,

— Italiens regering, genom G. Palmieri, i egenskap av ombud, biträdd av G. Palatiello, avvocato dello Stato,

— Belgiens regering, genom T. Materne och C. Pochet, båda i egenskap av ombud,

— Tysklands regering, genom T. Henze och J. Kemper, båda i egenskap av ombud,

* Rättegångsspråk: italienska.

— Nederländernas regering, genom C. Schillemans, M. de Ree, C. Wissels och B. Koopman, samtliga i egenskap av ombud,

— Österrikes regering, genom A. Posch, i egenskap av ombud,

— Polens regering, genom B. Majczyna, M. Arciszewski, M. Szpunar och M. Szwarc, samtliga i egenskap av ombud,

— Schweiz regering, genom D. Klingele, i egenskap av ombud,

— Europeiska kommissionen, genom F. Moro och R. Troosters, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 6 februari 2014 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 54 i konventionen om tillämpning av Schengenavtalet av den 14 juni 1985 mellan regeringarna i Beneluxstaterna, Förbundsrepubliken Tyskland och Republiken Frankrike, om gradvis avskaffande av kontroller vid de gemensamma gränserna (EGT L 239, 2000, s. 19), som undertecknades i Schengen den 19 juni 1990 (nedan kallad tillämpningskonventionen).

2 Begäran har framställts i ett brottmål som inleddes mot M i Italien med anledning av samma gärningar som de som varit föremål för ett parallellt förfarande i Belgien. M misstänktes för att i Belgien ha begått sexuella övergrepp mot ett minderårigt barn under perioden maj 2001–februari 2004.

Tillämpliga bestämmelser

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

3 Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, som undertecknades i Rom den 4 november 1950 (nedan kallad Europakonventionen), har som bilaga protokoll nr 7 vilket undertecknades i Strasbourg den 22 november 1984 och har ratificerats av 25 av Europeiska unionens medlemsstater (nedan kallat protokoll nr 7 till Europakonventionen). I artikel 4 i protokollet, som har rubriken ”Rätt att inte bli lagförd eller straffad två gånger”, föreskrivs följande:

”1. Ingen får lagföras eller straffas på nytt i en brottmålsrättegång i samma stat för ett brott för vilket han redan blivit slutligt frikänd eller dömd i enlighet med lagen och rättegångsordningen i denna stat.

2. Bestämmelserna i föregående punkt skall inte utgöra hinder för att målet tas upp på nytt i enlighet med lagen och rättegångsordningen i den berörda staten om det föreligger bevis om nya eller nyuppdagade omständigheter eller om ett grovt fel begåtts i det tidigare rättegångsförfarandet vilket kan ha påverkat utgången i målet.

3. Avvikelse får inte ske från denna artikel med stöd av artikel 15 i [Europakonventionen].”

Unionsrätt

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna

4 Artikel 50 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad stadgan) har rubriken ”Rätt att inte bli dömd eller straffad två gånger för samma brott”. Artikeln har följande lydelse:

”Ingen får lagföras eller straffas på nytt för en lagöverträdelse för vilken han eller hon redan har blivit frikänd eller dömd i unionen genom en lagakraftvunnen brottmålsdom i enlighet med lagen.”

Protokoll (nr 19) om Schengenregelverket

5 I artiklarna 1 och 2 i protokoll (nr 19) om Schengenregelverket införlivat inom Europeiska unionens ramar, vilket fogats till Lissabonfördraget (EUT C 83, 2010, s. 290), föreskrivs att Konungariket Belgien och Republiken Italien hör till de medlemsstater för vilka Schengenregelverket ska gälla.

Protokoll (nr 36) om övergångsbestämmelser

6 I enlighet med artikel 10.1 och 10.3 i protokoll (nr 36) om övergångsbestämmelser, vilket fogats till EUF-fördraget, ska de befogenheter som domstolen har enligt avdelning VI i EU-fördraget, i den lydelse som gällde före Lissabonfördraget, under de fem första åren efter ikraftträdandet av det sistnämnda fördraget vara oförändrade när det gäller unionsakter som har antagits före ikraftträdandet av nämnda fördrag också när de har godkänts enligt artikel 35.2 EU.

Förklaring enligt artikel 35.2 EU

7 Det framgår av informationen rörande tidpunkten för Amsterdamfördragets ikraftträdande, offentliggjord i *Europeiska gemenskapernas officiella tidning* av den 1 maj 1999 (EGT L 114, s. 56), att Republiken Italien har avgett en förklaring enligt artikel 35.2 EU, genom vilken Italien har godtagit domstolens behörighet att meddela förhandsavgörande i enlighet med artikel 35.3 b EU.

Tillämpningskonventionen

8 I Schengenregelverket ingår bland annat tillämpningskonventionen. Avdelning III i tillämpningskonventionen, med rubriken ”Polis och säkerhet”, omfattar kapitel 3, som har rubriken ”Principen *ne bis in idem*” (icke två gånger i samma sak). Artikel 54 i tillämpningskonventionen, som återfinns i nämnda kapitel 3, har följande lydelse:

”En person beträffande vilken fråga om ansvar prövats genom lagakraftägande dom hos en avtalsslutande part, får inte åtalas för samma gärning av en annan part, under förutsättning att, vid fällande dom, straffet avtjänats eller är under verkställighet eller inte längre kan verkställas enligt lagarna hos den part hos vilken avkunnandet ägt rum.”

Belgisk rätt

9 I artikel 128 i den belgiska lagen om förundersökning (Code d'instruction criminelle, nedan kallad CIC) föreskrivs att ”om förundersökningsavdelningen [efter en begäran om att åtal ska väckas mot en person som är föremål för förundersökning] finner att en gärning inte utgör brott, lagöverträdelse eller förseelse, eller att inte några omständigheter eller någon bevisning kan anföras mot den misstänkte, ska förundersökningsavdelningen avskriva ärendet”.

10 Artikel 246 CIC har följande lydelse:

”Om åtalsavdelningen beslutar att det saknas grund för att väcka åtal kan den misstänkte därefter inte lagföras på grund av samma gärning om inte nya omständigheter och/eller ny bevisning framkommer.”

11 Artikel 247 CIC har följande lydelse:

”Nya omständigheter eller ny bevisning utgörs av vittnesmål, handlingar och protokoll som åtalsavdelningen inte kunnat undersöka och som kan förstärka bevisning som enligt åtalsavdelningen inte var tillräcklig eller som kan belysa omständigheterna på ett nytt sätt som bidrar till att fastställa det verkliga händelseförloppet.”

12 Av handlingarna i målet framgår att Belgiens Cour de cassation har slagit fast att artiklarna 246 och 247 CIC inte endast är tillämpliga på beslut av åtalsavdelningen att åtal inte ska väckas, utan även på samtliga fall då undersökningsdomstolar, inbegripet förundersökningsdomstolen, avslutat en förundersökning genom ett beslut om att åtal inte ska väckas (beslut om *non-lieu*).

13 Om nya omständigheter eller ny bevisning framkommer ska enligt artikel 248 CIC behörig tjänsteman vid kriminalpolisen eller undersökningsdomaren skicka kopior av handlingarna jämte uppgifter om omständigheterna och/eller bevisningen till åklagaren vid Cour d'appel, vilken får framställa begäran om att åtalsavdelningens ordförande ska utse en domare inför vilken en ny förundersökning ska genomföras om åklagarmyndigheten begär det.

Italiensk rätt

14 I artikel 604 i den italienska strafflagen föreskrivs att åtal för brott bestående i sexuella övergrepp som begås av italienska medborgare kan väckas i Italien även om gärningarna begåtts utomlands.

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

15 M är italiensk medborgare och bosatt i Belgien. Efter en rad anmälningar från M:s svärdotter Q blev han år 2004 i Belgien föremål för en brottsutredning angående sexuella övergrepp eller olagliga handlingar på det sexuella området, däribland sexuellt utnyttjande av en minderårig person som är yngre än 16 år.

16 Enligt anmälningarna ska övergreppen ha begåtts i Belgien mot M:s barnbarn N, som är född den 29 april 1999, under perioden maj 2001–februari 2004. M:s son O, som är far till N, ska ha medverkat till övergreppen.

17 Efter en utredning under vilken olika typer av bevisning insamlades och undersöktes meddelade förundersökningsavdelningen vid Tribunal de première instance de Mons (Belgien) den 15 december 2008 ett beslut att åtal inte skulle väckas på grund av att brott inte kunde styrkas (beslut om *non-lieu*, nedan kallat beslutet att åtal inte ska väckas).

18 Åtalsavdelningen vid Cour d'appel de Mons (Belgien) fastställde detta beslut genom dom av den 21 april 2009. Överklagandet av denna dom ogillades av Cour de cassation (Belgien) genom dom av den 2 december 2009.

19 Till följd av en anmälan från Q hos den italienska polisen den 23 november 2006 inleddes parallellt med utredningen i Belgien en förundersökning vid Tribunale di Fermo mot M avseende samma gärningar som de som nämnts ovan i punkterna 15 och 16.

20 Efter en utredning som i allt väsentligt motsvarade den undersökning som genomförts i Belgien, beslutade förundersökningsdomaren vid Tribunale di Fermo den 19 december 2008 att åtal skulle väckas mot M och att rättegången skulle hållas vid den domstolen i kollegial sammansättning.

21 Vid förhandlingen den 9 december 2009 vid Tribunale di Fermo åberopade M den dom som Cour de cassation hade meddelat den 2 december 2009 jämte principen *ne bis in idem.*

22 Åklagarmyndigheten och Q:s advokater medgav visserligen att det var samma gärningar som varit föremål för utredning i såväl Belgien som Italien, men de bestred att det förelåg ett lagakraftägande avgörande i sak. De hävdade härvid att beslutet att åtal inte skulle väckas av den 15 december 2008 inte utgjorde hinder för att förfarandet återupptogs senare om nya omständigheter eller ny bevisning framkom.

23 Den hänskjutande domstolen har angett att det aktuella beslutet att åtal inte skulle väckas utgör hinder för att åtal väcks mot den misstänkte om inte nya omständigheter eller ny bevisning framkommer mot denne i enlighet med artikel 247 CIC.

24 Den hänskjutande domstolen har också angett att det enligt belgisk rätt är möjligt att återuppta förundersökningen på grund av nya omständigheter eller ny bevisning endast om åklagarmyndigheten begär det.

25 Mot denna bakgrund beslutade Tribunale di Fermo att vilandeförklara målet och ställa följande tolkningsfråga till domstolen:

”Utgör ett lagakraftvunnet avgörande att åtal inte ska väckas som meddelas av en [domstol i en] av Europeiska unionens medlemsstater, vilken har tillträtt tillämpningskonventionen, efter en omfattande förundersökning inom ramen för ett förfarande som skulle kunna återupptas om ny bevisning framkommer, hinder för att ett förfarande inleds eller genomförs avseende samma gärning och mot samma person i en annan avtalsslutande stat?”

Prövning av tolkningsfrågan

26 Den hänskjutande domstolen har ställt frågan för att få klarhet i huruvida artikel 54 i tillämpningskonventionen ska tolkas så, att ett beslut att åtal inte ska väckas – som i den avtalsslutande stat där det meddelats utgör hinder för att åtal för samma gärning väcks mot den person som nämnda beslut avser, såvitt nya omständigheter eller ny bevisning inte framkommer mot personen – ska anses utgöra en lagakraftägande dom i den mening som avses i nämnda artikel, vilken således utgör hinder för att åtal för samma gärning väcks mot samma person i en annan avtalsslutande stat.

27 Det framgår av ordalydelsen i artikel 54 i tillämpningskonventionen att en person inte får åtalas i en avtalsslutande stat för samma gärning beträffande vilken hans eller hennes ansvar redan har ”prövats genom lagakraftägande dom” i en annan avtalsslutande stat.

28 För att avgöra huruvida ett rättsligt avgörande utgör en lagakraftägande dom avseende en person enligt nämnda artikel ska det prövas huruvida avgörandet har meddelats efter en bedömning i sak i ärendet (se, för ett liknande resonemang, dom Miraglia, C-469/03, EU:C:2005:156, punkt 30).

29 Domstolen har i detta avseende slagit fast att ett lagakraftägande avgörande av de rättsliga myndigheterna i en avtalsslutande stat, varigenom den misstänkte frikänns på grund av att brott inte kan styrkas ska anses grunda sig på en sådan bedömning i sak (se, för ett liknande resonemang, dom van Straaten, C-150/05, EU:C:2006:614, punkt 60).

30 Det ska följaktligen anses att ett beslut att åtal inte ska väckas som meddelas efter en utredning under vilken olika typer av bevisning har insamlats och undersökts grundas på en bedömning i sak i den mening som avses i domen i målet Miraglia (EU:C:2005:156), i och med att beslutet slutligt fastslår att bevisningen är otillräcklig och innebär att det inte är möjligt att ärendet återupptas på grundval av samma uppsättning indicier.

31 För att det ska kunna anses att en persons ansvar för de gärningar som han eller hon anklagas för har ”prövats genom lagakraftägande dom” i den mening som avses i artikel 54 i tillämpningskonventionen ska det straffrättsliga förfarandet, enligt EU-domstolens fasta praxis, definitivt ha avslutats, så att det meddelade avgörandet ger det skydd som avses med principen *ne bis in idem* i den avtalsslutande stat där det meddelas (se, för ett liknande resonemang, dom Turanský, C-491/07, EU:C:2008:768, punkterna 32 och 35 och där angiven rättspraxis).

32 Ett beslut som, enligt lagstiftningen i den avtalsslutande stat som inlett ett straffrättsligt förfarande mot en person, inte leder till att åtal inte längre kan väckas på nationell nivå kan i princip inte utgöra ett processhinder mot att straffrättsliga förfaranden avseende samma gärning inleds eller genomförs mot denna person i en annan avtalsslutande stat (dom Turanský, EU:C:2008:768, punkt 36).

33 Av beslutet om hänskjutande framgår att beslutet att åtal inte ska väckas vann laga kraft i och med att Cour de cassation meddelade dom den 2 december 2009. Det ska därför anses att åtal inte längre kan väckas och att det således inte är möjligt att i Belgien inleda ett nytt straffrättsligt förfarande mot M för samma gärningar på grundval av samma bevisning som de som undersökts i det förfarande där nämnda beslut meddelades. I artiklarna 246–248 CIC föreskrivs nämligen i allt väsentligt att förfarandet endast kan återupptas om nya omständigheter eller ny bevisning framkommer, särskilt bevisning som åtalsavdelningen ännu inte prövat och som skulle kunna leda till att beslutet att åtal inte ska väckas ändras.

34 Domstolen har vidare i punkt 40 i dom Bourquain (C-297/07, EU:C:2008:708), med avseende på en utevarodom, slagit fast att den omständigheten att ett sådant straffrättsligt förfarande enligt nationell rätt skulle ha medfört att förfarandet återupptogs utesluter emellertid inte i sig att utevarodomen ändå kvalificeras som ”lagakraftägande dom” i den mening som avses i artikel 54 i tillämpningskonventionen.

35 Det ska dessutom noteras att rätten att inte bli dömd eller straffad två gånger för samma brott även föreskrivs i artikel 50 i stadgan och artikel 54 i tillämpningskonventionen ska följaktligen tolkas mot bakgrund av den bestämmelsen.

36 Frågan huruvida det aktuella brottmålsavgörandet ska anses utgöra en ”lagakraftägande dom” ska bedömas mot bakgrund av nationell rätt i den medlemsstat där avgörandet meddelats.

37 Förklaringarna till artikel 50 i stadgan ska vidare beaktas vid tolkningen av stadgan (dom Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, punkt 20 och där angiven rättspraxis). Enligt dessa förklaringar har ”[n]är det gäller de situationer som avses i artikel 4 i protokoll nr 7, nämligen tillämpningen av denna princip inom en och samma medlemsstat, … den rättighet som garanteras samma innebörd och räckvidd som motsvarande rättighet i Europakonventionen”. Detta avsnitt i förklaringarna är relevant i förevarande fall, eftersom artikel 54 i tillämpningskonventionen innebär att frågan huruvida ett rättsligt

avgörande ska anses utgöra en lagakraftägande dom när det gäller tillämpningen av principen *ne bis in idem* på eventuella straffrättsliga åtgärder från en annan avtalsslutande stats sida beror på huruvida avgörandet ska anses utgöra en lagakraftägande dom i den avtalsslutande stat där det meddelats.

38 Av artikel 4.2 i protokoll nr 7 till Europakonventionen följer att principen *ne bis in idem* i artikel 4.1 inte utgör hinder för att målet tas upp på nytt ”om det föreligger bevis om nya eller nyuppdagade omständigheter” som kan ha påverkat utgången i målet.

39 I detta avseende har Europadomstolen i domen i målet Zolotukhin mot Ryssland (dom av den 10 februari 2009, nr 14939/03, § 83) slagit fast att artikel 4 i protokoll nr 7 till Europakonventionen ”blir relevant när nya rättsliga åtgärder vidtas och en tidigare friande eller fällande dom har vunnit laga kraft”. Däremot kan inte extraordinära rättsmedel beaktas vid bedömningen av huruvida förfarandet definitivt har avslutats. Trots att extraordinära rättsmedel utgör en fortsättning på det första förfarandet, kan inte frågan huruvida ett avgörande ska anses utgöra en ”lagakraftägande dom” vara beroende av om dessa rättsmedel har utnyttjats (Europadomstolens dom av den 10 februari 2009 i målet Zolotukhin mot Ryssland, nr 14939/03, § 108).

40 Den möjlighet att återuppta förundersökningen om nya omständigheter eller ny bevisning framkommer som i förevarande fall föreskrivs i artiklarna 246–248 CIC påverkar inte bedömningen att det beslut att åtal inte ska väckas som har meddelats i det nationella målet äger laga kraft. Denna möjlighet utgör visserligen inte något extraordinärt rättsmedel enligt nämnda rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, men den innebär att ett separat förfarande undantagsvis inleds (snarare än att handläggningen av det förfarande som avslutats endast fortsätter) och detta på grundval av annan bevisning. Med hänsyn till att det är nödvändigt att fastställa att det verkligen är nya omständigheter och ny bevisning som görs gällande till stöd för att målet tas upp på nytt, kan ett nytt förfarande med stöd av denna möjlighet till återupptagande inledas mot samma person för samma gärning endast i den avtalsslutande stat där beslutet att åtal inte ska väckas har meddelats.

41 Mot bakgrund av vad ovan anförts ska tolkningsfrågan besvaras enligt följande. Artikel 54 i tillämpningskonventionen ska tolkas så, att ett beslut att åtal inte ska väckas – som i den avtalsslutande stat där det meddelats utgör hinder för att åtal för samma gärning väcks mot den person som nämnda beslut avser, såvitt nya omständigheter eller ny bevisning inte framkommer mot personen – ska anses utgöra en lagakraftägande dom i den mening som avses i nämnda artikel, vilken således utgör hinder för att åtal för samma gärning väcks mot samma person i en annan avtalsslutande stat.

Rättegångskostnader

42 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (fjärde avdelningen) följande:

Artikel 54 i konventionen om tillämpning av Schengenavtalet av den 14 juni 1985 mellan regeringarna i Beneluxstaterna, Förbundsrepubliken Tyskland och Republiken Frankrike, om gradvis avskaffande av kontroller vid de gemensamma gränserna, som undertecknades i Schengen (Luxemburg) den 19 juni 1990, ska tolkas så, att ett beslut att åtal inte ska väckas – som i den avtalsslutande stat där det meddelats utgör hinder för att åtal för samma gärning väcks mot den person som nämnda beslut avser, såvitt nya omständigheter eller ny bevisning

inte framkommer mot personen – ska anses utgöra en lagakraftägande dom i den mening som avses i nämnda artikel, vilken således utgör hinder för att åtal för samma gärning väcks mot samma person i en annan avtalsslutande stat.

Underskrifter